เรื่อง มหาหิงคุ์

รายละเอียด

มหาหิงคุ์ ชื่อวิทยาศาสตร์ Ferula assa-foetida L. จัดอยู่ในวงศ์ผักชี (APIACEAE หรือ UMBELLIFERAE) **สมุนไพรมหาหิงคุ์** มีชื่อท้องถิ่นอื่น ว่า หินแมงค์ (เชียงใหม่), อาเหว้ย (จีนกลาง) เป็นต้น

ลักษณะของมหาหิงคุ์

มหาหิงคุ์ คือ ชันน้ำมันหรือยางที่ได้มาจากหัวรากใต้ดินหรือลำต้นของพืชในตระกูล Ferula เป็นสีเหลืองอมสีน้ำตาลและมีกลิ่นฉุน

ต้นมหาหิงคุ์ (Ferula assa-foetida L.) จัดเป็นพรรณไม้พุ่มขนาดเล็ก มีความสูงได้ประมาณ 2 เมตร มีหัวอยู่ใต้ดินและมีรากขนาดใหญ่ ลำต้นมีลักษณะตั้งตรง ผิวลำต้นแตกเป็นร่อง ๆ ที่โคนต้นจะมีใบแทงขึ้นมาจากรากใต้ดิน

ใบมหาหิงคุ์ ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก 3-4 คู่ แต่ช่วงบนของลำต้นของใบจะเป็น 1-2 คู่ ใบหนาและร่วงได้ง่าย ลักษณะของใบย่อยเป็นรูปกลมรีหรือรูปไข่รียาว เป็นสีเขียวอมเทา ขอบใบมีฟันเลื่อยเล็ก ส่วนก้านใบยาว

ประมาณ 50 เซนติเมตร

ดอกมหาหิงคุ์ ออกดอกเป็นช่อคล้ายซี่ร่ม ช่อหนึ่งมีก้านดอกย่อยประมาณ 20-30 ก้านเล็ก ในแต่ละก้านจะแยกออกจากกัน ดอกเพศเมียเป็นสีเหลือง ส่วนดอกเพศผู้เป็นสีขาว มีกลีบ 5 กลีบและจะอยู่ต่างช่อกัน ดอกมีเกสรเพศผู้ 5 ก้าน มีรังไข่ 2 อัน และมีขนปกคลุม

ผลมหาหิงคุ์ ผลเป็นผลคู่แบบแบน ลักษณะเป็นรูปไข่ยาวรี

สรรพคุณของมหาหิงคุ์

1. ยางจากรากหรือลำต้นมีรสเผ็ดขม กลิ่นฉุน เป็นยาอุ่น ออกฤทธิ์ต่อกระเพาะ ลำไส้ ตับ และม้าม ช่วยบำรุงธาตุในร่างกาย
2. ช่วยขับเสมหะ
3. ใช้เป็นยาขับลม แก้อาการจุกเสียดแน่นท้อง ท้องอืดท้องเฟ้อ แก้อาหารไม่ย่อย[1]ตามตำรับยาแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ อาหารไม่ย่อยระบุให้ใช้มหาหิงคุ์ 10 กรัม, พริกไทย 10

   กรัม, โกฐกระดูก 20 กรัม, ลูกหมาก 20 กรัม นำมาบดให้เป็นผงทำเป็นยาเม็ดลูกกลอน เม็ดละ 3 กรัม ใช้รับประทานหลังอาหารครั้งละ 10 เม็ด
4. ตำรับยาแก้ท้องแข็งแน่นจับกันเป็นก้อน ให้ใช้มหาหิงคุ์ 20 กรัม, ขมิ้นอ้อย 60 กรัม, ชำเลัง 100 กรัม, โกฐเขมาขาว 100 กรัม, แปะไก้จี้ 120 กรัม นำมาคั่วแล้วบดเป็นผง

   ทำเป็นยาเม็ด ใช้รับประทานครั้งละ 60 กรัม วันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น
5. ช่วยแก้อาการปวดท้อง ปวดกระเพาะ แก้บิด
6. ใช้เป็นยาฆ่าพยาธิ
7. ใช้ผสมกับแอลกอฮอล์ ใช้เป็นยาทาภายนอก แก้ปวด แก้บวม
8. คุณสมบัติทางยาอื่น ๆ ได้แก่ เป็นยาระบาย ยากล่อมประสาท แก้อาการนอนไม่หลับ ถ่ายพยาธิ ฆ่าเชื้อ (ข้อมูลอ้างอิงจากhttp://on.fb.me/RFJ9Tf)
9. ส่วนข้อมูลอื่น ๆ ระบุว่าในอดีตจะใช้มหาหิงคุ์ผสมกับแอลกอฮอล์แล้วนำมาทาท้องเด็ก จะช่วยแก้อาการท้องอืดท้องเฟ้อได้ บางส่วนของน้ำมันหอมระเหยจากมหาหิงคุ์มี

   คุณสมบัติเป็นยาฆ่าแมลงได้ ส่วนยางจากรากช่วยบำรุงธาตุ แก้อาการทางประสาทชนิดฮิสทีเรีย ใช้เป็นยาขับลม ชำระเสมหะและลม แก้ลมที่มีอาการให้เสียดแทง แก้อาการ

   เกร็ง ช่วยย่อยอาหาร ขับประจำเดือนของสตรี แก้ปวด แก้อาการชักกระตุก ใช้ภายนอกเป็นยาทาแก้กลาก แก้แมลงสัตว์กัดต่อย และกลิ่นของมหาหิงคุ์ยังใช้ในการรักษาโรค

   หวัดและอาการไอได้ด้วย

หมายเหตุ :

วิธีใช้ตาม [1] ให้ใช้ครั้งละ 1-1.5 กรัม นำมาเข้ากับตำรับยาหรือผสมแอลกอฮอล์ใช้เป็นยาทาภายนอก แก้ปวด แก้บวม ขับลม ใช้ทาแก้ปวดท้อง หรือใช้เข้ากับตำรายาอื่น ๆ

การออกฤทธิ์ของมหาหิงคุ์

ปกติแล้วเราจะนำมหาหิงคุ์มาชุบสำลี (หรือจะใช้มหาหิงคุ์ชนิดที่เป็นลูกกลิ้ง) แล้วนำมาทาที่หน้าท้อง ฝ่าเท้า และศีรษะของเด็กทารก หรือใช้รับประทานเป็นยาแก้อาการท้องอืดท้องเฟ้อ โดยสารที่ออกฤทธิ์บรรเทาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ (ทั้งแบบทาและแบบรับประทาน) เป็นสารจากกลุ่มเดียวกัน คือ สารในกลุ่มน้ำมันหอมระเหย ซึ่งการรับประทานนั้นกลไกการออกฤทธิ์จะเป็นแบบ Local ที่ทางเดินอาหาร โดยเป็น Antispasmodic และกระตุ้นให้เกิดการขับลม

ส่วนในกรณีที่ใช้ทาภายนอกนั้นจะใช้กับเด็กทารกเท่านั้น เนื่องจากน้ำมันหอมระเหยส่วนใหญ่จะมีฤทธิ์ Stimulant ด้วย การนำมาทาบริเวณท้องของเด็กคงอาศัยผลจากที่ผนังหน้าท้องของเด็กทารกบางพอที่ผลของการเป็น Stimulant จะสามารถไปกระตุ้นการเคลื่อนไหวของลำไส้ได้ แต่การนำไปใช้ทาบริเวณฝ่าเท้าหรือหน้าผากก็สุดจะคาดเดา แต่ที่เป็นไปได้มากที่สุดก็คงเป็นฤทธิ์ทำให้สงบของมหาหิงคุ์ที่ช่วยทำให้เด็กไม่โยเย (อนุชิต พลับรู้การ)

ข้อมูลทางเภสัชวิทยาของมหาหิงคุ์

1. สารที่พบได้แก่ Latex 40-64%, ยาง 25%, น้ำมันระเหย 10-17% ในน้ำมันหอมระเหยพบสารที่ให้กลิ่นฉุนจำพวก Asafetida เช่น Sec-butyl, Propenyl, Diauldo ส่วนใน

ยางพบสาร Ferulic acid และยังพบสาร Farnesiferol เป็นต้น

2. สาร Asafetida เป็นสารที่ให้กลิ่นฉุนและรสขม เมื่อเข้าไปในกระเพาะลำไส้ในร่างกายจะถูกดูดซึมโดยไม่พบอาการเป็นพิษ อีกทั้งยังมีผลในการยับยั้งการบีบตัวของลำไส้

จึงสามารถใช้เป็นยาแก้ท้องเสียได้ และยังสามารถช่วยลดอาการอักเสบในลำไส้ได้อีกด้วย

3. น้ำมันระเหยของมหาหิงคุ์มีฤทธิ์กระตุ้นหลอดลมให้มีการบีบตัว จึงช่วยขับเสมหะได้

4. สารสกัดที่ได้จากมหาหิงคุ์มีฤทธิ์ในการฆ่าเชื้อโรคในหลอดทดลองได้ และยังมีฤทธิ์ฆ่าพยาธิตัวกลมกับพยาธิใบไม้ในตับได้อีกด้วย

5. เมื่อนำน้ำที่ต้มกับมหาหิงคุ์ในความเข้มข้น 1:1,000 มาทดลองกับมดลูกที่อยู่นอกตัวของหนูทดลอง พบว่ามีฤทธิ์กระตุ้นให้มดลูกบีบตัวอย่างแรง แต่ถ้าเป็นสารที่สกัดด้วย

แอลกอฮอล์จะไม่มีฤทธิ์ในการกระตุ้นมดลูกให้เกิดการบีบตัว

ข้อควรระวังในการใช้มหาหิงคุ์

1. ผู้ที่ม้ามหรือกระเพาะหย่อน รวมถึงสตรีมีครรภ์ห้ามรับประทาน

2. การใช้มหาหิงคุ์เป็นยาทาภายนอก เมื่อนำไปใช้กับเด็กทารกบางครั้งอาจทำให้เกิดอาการแพ้เป็นผื่นคันได้ และไม่ควรรับประทานเพราะอาจทำให้เกิดอาการคลื่นไส้อาเจียน

เป็นผื่นคัน และบวมที่ริมฝีปากได้

3. มหาหิงคุ์ กินได้ไหม? มหาหิงคุ์ในอดีตมักนิยมใช้เข้าตำรับยาร่วมกับสมุนไพรชนิดอื่น ๆ สามารถรับประทานได้ โดยขนาดที่ใช้รับประทานสำหรับผู้ใหญ่ คือ 0.3-1 กรัม แต่ใน

ปัจจุบันผลิตภัณฑ์มหาหิงค์ที่มีจำหน่ายทั่วไปจะมีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ และใช้เป็นยาทาภายนอกเป็นหลัก จึงไม่ควรนำมารับประทาน

ตำรับยาเบ็ญจะอำมฤตย์

บทความโดย นายคมสัน ทินกร ณ อยุธยา (แพทย์แผนไทย) ลำดับชั้นที่ 6 ในสายราชสกุลแพทย์ "ทินกร" (อ่านฉบับเต็มได้ที่ http://on.fb.me/1gtOvqD)

ตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์จัดให้มหาหิงคุ์อยู่ในตำรับยา **"เบ็ญจะอำมฤตย์"** อันประกอบไปด้วยตัวยา 9 อย่าง ได้แก่ มหาหิงคุ์ 1 สลึง, ยาดำบริสุทธิ์ 1 สลึง, รงทอง 2 สลึง, มะกรูด 3 ผล แล้วเอามหาหิงคุ์ ยาดำ และรงทอง ใส่ในมะกรูดสิ่งละผล เอามูลโคพอกสุมไฟแกลบให้สุก ต่อมาให้เตรียมขิงแห้ง 1 สลึง, ดีปลี 1 สลึง, พริกไทย 1 สลึง, รากทนดี 2 สลึง, ดีเกลือ 4 บาท (ดีเกลือไทยเท่านั้น) แล้วเอาตัวยาทั้งห้านี้มาผสมกับมะกรูดที่สุมไว้ ทำให้เป็นจุณละลายน้ำส้มมะขามเปียก ใช้รับประทานหนัก 1 สลึง จะช่วยฟอกอุจจาระอันลามกให้สิ้นโทษ ชำระลำไส้อันเป็นเมือกมัน (กรีสังในบุพโพและโลหิตนั้น รวมขับเมือกกรีสังในลำไส้) และประระเมหะทั้งปวง (เสมหะที่แข็งตัวอย่างยิ่ง อันเกิดแต่อาโปบุพโพ-โลหิต)

จากตำรับยาดังกล่าวจะประกอบไปด้วย เครื่องยาหลัก (มหาหิงคุ์ ยาดำ และรงทอง มีสรรพคุณถ่ายลม ถ่ายเสมหะและโลหิตที่เป็นพิษ ช่วยกัดฟอกเสมหะและโลหิต และช่วยถ่ายน้ำเหลือง), เครื่องยาช่วย (รากทนดีและดีเกลือไทย มีสรรพคุณช่วยถ่ายเสมหะ ขับเมือกมันในลำไส้ และช่วยถ่ายน้ำเหลืองเสีย) และเครื่องยาประกอบ (ขิงแห้ง ดีปลี และพริกไทย มีสรรพคุณขับเสมหะ แก้เสมหะเฟือง ช่วยเจริญอากาศธาตุ แก้ปถวีธาตุ)

หมายเหตุ :

การสะตุเครื่องยาเมาเบื่อในตำรับยานี้ เราจะใช้มะกรูด มูลโค แกลบข้าว และกำเดาจากแกลบข้าว จึงจะสะตุยาให้ได้ฤทธิ์เครื่องยาที่เหมาะสมกับตำรับยานี้ และห้ามปรุงยาโดยใช้วิธีอื่น ต้องทำตามที่ระบุไว้ในตำรับยาเท่านั้นจึงจะสำเร็จสรรพคุณตามตำรับยา ส่วนการทำให้เป็นจุณ หมายถึง การทำให้ละเอียดเหมือนผงแป้ง และจะต้องใช้น้ำส้มมะขามเปียกเป็นกระสายยาเป็นเครื่องเชื่อมประสานปั้นเป็นลูกกลอน แล้วต้องได้น้ำหนัก 1 สลึงพอ

ดี และตำรับยานี้มีสรรพคุณเป็นยารุเป็นหลัก (หมายถึงกรีสังอันเกิดแต่น้ำเหลืองและเลือดที่เป็นพิษนั้น และเป็นปลายเหตุที่เกิด ไม่ใช่ต้นเหตุ) แพทย์จะต้องวางด้วยความระมัดระวัง ต้องพิจารณากำลังโรคและกำลังกายของผู้ป่วยด้วย

คำแนะนำ :

ตำรับยานี้เป็นเพียงการนำเสนอเป็นวิทยาทานซึ่งเป็นกรรมวิธีทางเภสัชกรรมที่ถือปฏิบัติกันตามมาในอดีต ผู้นำไปใช้ต้องมีความรู้จริง รู้ชัด รู้แจ้ง อย่าเพียงแต่อ่านรู้เรื่องแล้วนำไปใช้ทำ เพราะผู้ป่วยบางรายยังไม่แสดงอาการของโรคที่ชัดเจน หากนำไปใช้โดยขาดองค์ความรู้ก็รังแต่จะเกิดโทษ

คำสำคัญ : มหาหิงคุ์

ที่มา : https://medthai.com/

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2020-07-09

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=1671&code_db=610010&code_type=01